

وضعیت حقوقی پناهندگان

تالیف:

رقیه جعفری

وکیل دادگستری

کارشناس ارشد حقوق بین الملل

انتشارات تدبیر روشن

۱۳۹۳

سرشناسه	جعفری، رقیه، ۱۳۵۲
عنوان و نام پدیدآور	وضعیت حقوقی پناهندگان / رقیه جعفری
مشخصات نشر	تهران: تدبیر روشن، ۱۳۹۲
مشخصات ظاهری	۱۶۶ص
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۹۴۲۸۸-۴-۷
وضعیت فهرست نویسی	فیا
موضوع	پناهندگان -- وضع حقوقی و قوانین
موضوع	مهاجرت -- قوانین و مقررات
رده بندی کنگره	K۳۲۰/ب۱۳۹۲۹ ج۷
رده بندی دیویی	۰۸۳/۳۴۲
شماره کتابشناسی ملی	۳۳۸۱۰۵۶

وضعیت حقوقی پناهندگان

رقیه جعفری

تدبیر روشن / تهران / ۱۳۹۳

نوبت چاپ : چاپ اول / شمارگان : ۱۰۰۰

چاپ و صحافی : عاج

طرح جلد از : مهدی مرادی

قیمت : ۱۰/۰۰۰ تومان

۰۹۱۹۸۱۷۷۶۳۹ Roushan۱۳۵۶@yahoo.com

تماس با مولف ۰۹۲۱۲۱۲۹۰۹۴ vakil_۲۰۰۰@yahoo.com--

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	مقدمه
۴	بخش نخست: کلیات
۵	فصل نخست: تعریف و تبیین مفاهیم
۵	مقدمه
۶	مبحث نخست: بررسی مفهوم پناهندگی
۶	گفتار نخست: تعریف و مفهوم پناهنده
۶	بند نخست: پناهنده در لغت
۷	بند دوم: پناهنده در ترمینولوژی حقوق
۷	گفتار دوم: تعاریف و مفاهیم پناهندگی در حقوق بین الملل
۸	بند نخست: رویکرد مضیق کنوانسیون ۱۹۵۱
۹	بند دوم: رویکردهای جدید در جهت توسعه ی مفهوم پناهندگی
۱۴	مبحث دوم: تعاریف آواره، بیگانه، مهاجر، پناه جو
۱۴	گفتار نخست: آواره
۱۴	گفتار دوم: بیگانه یا خارجی
۱۵	گفتار سوم: مهاجر
۱۷	گفتار چهارم: پناه جو
۱۸	مبحث سوم: منابع حقوقی پناهندگی
۱۸	گفتار نخست: قوانین و مقررات منطقه ای
۱۹	بند نخست: پناهندگی در آفریقا
۱۹	بند دوم: پناهندگی در اروپا
۲۰	بند سوم: پناهندگی در آمریکای لاتین
۲۱	گفتار دوم: قوانین و مقررات بین المللی
۲۱	بند نخست: کنوانسیون ۱۹۵۱ ژنو راجع به وضعیت پناهندگان
۲۴	بند دوم: پروتکل ۱۹۶۷ در مورد وضعیت پناهندگان

۲۴	بند سوم: اعلامیه ی سرزمینی پناهندگی (۱۹۶۷).....
۲۵	فصل دوم: پیشینه ی تاریخی پناهندگی.....
۲۵	مقدمه.....
۲۶	مبحث نخست: تاریخچه ی پناهندگی در دوران جامعه ی ملل.....
۲۶	گفتار نخست: کمیساریای عالی جامعه ی ملل برای پناهندگان روسی.....
۲۸	گفتار دوم: دفتر بین المللی نانسن.....
۲۸	گفتار سوم: کمیته ی بین الدول برای پناهندگان (IGCR).....
۳۰	مبحث دوم: حقوق پناهندگی پس از تشکیل سازمان ملل متحد.....
۳۱	گفتار نخست: اداره ی امداد و توانبخشی ملل متحد (UNRRA).....
۳۲	گفتار دوم: سازمان بین المللی پناهندگان (IRO).....
۳۳	گفتار سوم: کمیساریای عالی ملل متحد در امور پناهندگان (UNHCR).....
	گفتار چهارم: کمیته ی اجرایی کمیساریای عالی ملل متحد در امور
۳۵	پناهندگان (EXCOM).....
۳۶	بخش دوم: مسایل حقوقی پناهندگان.....
۳۷	فصل نخست: حقوق پناهندگان.....
۳۷	مقدمه.....
۴۰	مبحث نخست: حقوق مدنی.....
۴۰	گفتار نخست: احوال شخصیه.....
۴۲	بند نخست: قانون حاکم بر احوال شخصیه.....
۴۴	بند دوم: شناسایی حقوق مکتسبه ی احوال شخصیه.....
۴۵	گفتار دوم: مالکیت.....
۴۶	بند نخست: اموال منقول و غیر منقول.....
۴۷	بند دوم: مالکیت فکری و صنعتی.....
۴۹	بند سوم: انتقال دارایی.....
۵۱	مبحث دوم: حقوق عمومی.....
۵۱	گفتار نخست: حق عضویت.....
۵۲	گفتار دوم: حق مراجعه به دادگاه.....
۵۴	گفتار سوم: قوانین کار و بیمه های اجتماعی.....
۵۷	گفتار چهارم: امور خیریه ی عمومی.....
۵۹	گفتار پنجم: کسب تابعیت.....

۶۰	گفتار ششم: منع اخراج.....
۶۳	گفتار هفتم: مالیات و عوارض.....
۶۵	مبحث سوم: حقوق فرهنگی.....
۶۵	گفتار نخست: دین.....
۶۷	گفتار دوم: تعلیمات عمومی.....
۶۹	مبحث چهارم: حقوق اقتصادی.....
۶۹	گفتار نخست: اشتغال یا دستمزد.....
۷۰	گفتار دوم: اشتغال به کارهای آزاد.....
۷۲	گفتار سوم: حرقه های آزاد علمی.....
۷۴	مبحث پنجم: سایر حقوق.....
۷۴	گفتار نخست: آزادی رفت و آمد.....
۷۵	گفتار دوم: اسناد هویت و مسافرت.....
۷۹	فصل دوم: تکالیف پناهندگان.....
۷۹	مقدمه.....
۸۰	مبحث نخست: رعایت تعهدات بین المللی.....
۸۰	گفتار نخست: تعهدات بین المللی مبتنی بر معاهدات منطقه ای.....
۸۱	گفتار دوم: تعهدات بین المللی مبتنی بر «حقوق نرم».....
۸۱	گفتار سوم: تعهدات بین المللی مبتنی بر اسناد جهانی حقوق بشر.....
۸۲	مبحث دوم: رعایت نظم عمومی.....
۸۲	گفتار نخست: مفهوم «نظم عمومی».....
۸۳	گفتار دوم: لزوم تبعیت از نظم عمومی.....
۸۴	مبحث سوم: رعایت قوانین داخلی کشور پناه دهنده.....
۸۵	فصل سوم: پاسخگویی به چالش های اصلی در خصوص پناهندگی.....
۸۵	مقدمه.....
۸۶	مبحث نخست: رویکردی به چالش های حقوق پناهندگی.....
۸۶	گفتار نخست: پناهندگی حق یا تکلیف.....
۸۷	گفتار دوم: تعارضات و چالش های موجود در حقوق پناهندگی.....
۸۸	بند نخست: بازداشت پناهندگان.....
۹۱	بند دوم: مشکلات مربوط به پذیرش پناهندگی.....
۹۳	بند سوم: حمله نظامی و مسلحانه به اردوگاه های پناهندگان.....

۹۴	بند چهارم: مشکلات مربوط به جذب پناهندگان در جوامع پذیرنده.....
۹۶	مبحث دوم: پیشنهادات ارایه شده در حقوق پناهندگی.....
۹۶	گفتار نخست: پیشگیری بهتر از درمان.....
۹۸	گفتار دوم: باز تعریف برخی از اصول حاکم بر پناهندگی.....
۹۸	گفتار سوم: بازنگری در سیاست کشورها.....
۱۰۲	نتیجه گیری و ارزیابی نهایی.....
۱۱۶	پیوست ها.....
۱۱۷	اعلامیه ی جهانی حقوق بشر.....
۱۲۴	قانون کنوانسیون مربوط به وضع پناهندگان و پروتکل آن.....
۱۴۷	پروتکل مربوط به وضع پناهندگان (۳۱ ژانویه ی ۱۹۶۷).....
۱۵۱	اساسنامه ی کمیساریای عالی سازمان ملل در امور پناهندگان.....
۱۵۸	فهرست منابع.....

مقدمه

امروزه حقوق پناهندگان یکی از مهم ترین موضوعات حقوق بین الملل معاصر محسوب می شود. پدیده ای به نام «پناهنده»^۱، به صورت رسمی در دومین دهه ی قرن بیستم به صورت یک مساله ی مهم جهانی وارد میدان سیاست گردید. منازعات بین المللی و تبعیضات اجتماعی و اقتصادی به خصوص پس از جنگ جهانی دوم موجب افزایش قابل توجه تعداد پناهندگان گردیده در همین راستا تلاش های فراوانی جهت نظام مند نمودن حقوق پناهندگان در سطح بین المللی صورت گرفته است.^۲

در واقع با تاسیس جامعه ی ملل در پایان جنگ جهانی اول و توافق دولت های حاکم در اعطا وظیفه ی نظارت بر نهاد پناهندگی به یک مرجع بین المللی، دولت ها فرصت یافتند تا با اتخاذ رویکرد مبتنی بر گروه بندی دستجات پناهندگان^۳، در قالب معاهداتی که با نظارت جامعه ی ملل منعقد می گردید به تعریف افراد مستحق برخورداری از حمایت بین المللی بپردازند و از این طریق پناهندگان دارای منشا روسی و ارمنی، پناهندگان دارای منشا آشوری یا آشوری-کلدانی و پناهندگان ترک و پناهندگان متبوع دولت های اسپانیا، آلمان و اتریش را به شرط برخورداری نبودن از حمایت دولت متبوع و عدم تحصیل یا داشتن تابعیت دوم مورد حمایت بین المللی قرار دهند. جنگ جهانی دوم که به پایان رسید جامعه ی بین المللی با موج گسترده ی پناه جویان مواجه شد که در زمان جنگ و مدتی کوتاه پس از آن سرزمین مادری خود را غیرقابل سکونت یافته بودند. در این زمان، رویکرد مبتنی بر گروه بندی دستجات پناهندگان دیگر نمی توانست

۱. Refugee.

۲. G. Loescher, *The UNHCR and World Politics: A Perilous Path* OUP, ۲۰۰۱ at ۲۵۸.

۳. Categorical Approach.

پاسخگوی نیاز پناه جویان از یک سو و آرایه دهنده ی نظامی منسجم برای راهنمایی و هدایت دولت ها در پذیرش پناهندگان از سوی دیگر باشد. به همین دلیل سازمان ملل متحد در مدتی کوتاه پس از آغاز به کار، کنوانسیون مربوط به وضع پناهندگی را برای امضا و تصویب به دولت ها عرضه کرد.^۱

اولین بار اعلامیه ی جهانی حقوق بشر به مساله ی پناهندگی پرداخت؛ اعلامیه ی حقوق بشر در ماده ی ۱۴ بیان می دارد: «هر کس حق دارد در برابر تعقیب، شکنجه و آزار، پناهمگاهی جستجو کند و در کشورهای دیگر پناه اختیار کند». متعاقب دفتر کمیساریای عالی پناهندگان سازمان ملل در سال ۱۹۵۰ جهت حمایت بین المللی پناهندگان تاسیس شد.

عهدنامه هایی در خصوص پناهندگی به تصویب رسیده است و دول متعاقد نیز آن را پذیرفته اند.^۲ مهمترین کنوانسیون بین المللی که در خصوص پناهندگان به تصویب رسیده است، کنوانسیون ۱۹۵۱ راجع به وضعیت پناهندگان و پروتکل الحاقی آن در سال ۱۹۶۷ می باشد.

کنوانسیون ۱۹۵۱ اصلی ترین منبع حقوق پناهندگان است که اهم تعهدات آن عدم تبعیض، دین، اشتغال با دستمزد، جیره بندی، آزادی رفت و آمد و تعلیمات دینی است. کنوانسیون های دیگر از جمله کنوانسیون دوبلین ۱۹۹۰ و کنوانسیون اجرای پیمان شینگن ۱۹۹۱ در راستای حقوق پناهندگی در اروپا به تصویب رسیده است.

به لحاظ مفهومی، پناهنده در کنوانسیون ژنو ۱۹۵۱ این گونه تعریف شده است: «پناهنده کسی است که به علت ترس موجه از این که به علل مربوط به نژاد یا مذهب یا ملیت یا عضویت در بعضی گروه های اجتماعی یا داشتن عقاید سیاسی تحت شکنجه قرار گیرد، در خارج از کشور محل سکونت عادی (کشور اصلی خود) به سر می برد و نمی تواند، و یا به علت ترس مذکور

^۱ کیهانلو، فاطمه، نقش قواعد بین المللی حقوق بشر در تبیین مفهوم «عضویت در گروه اجتماعی خاص» به عنوان یکی از علل اعطای پناهندگی، فصل نامه ی حقوق، دوره ی ۴۹، شماره ی ۱، بهار ۱۳۸۸، ص. ۱۲۶.

^۲ مقصود از دولت های متعاقد دولت هایی هستند که مواد این کنوانسیون را پذیرفته و امضا کرده باشند. ایران نیز در تیرماه ۱۳۵۵ به این کنوانسیون ملحق شده است.

وضعیت حقوقی پناهندگان / ۳

نمی‌خواهد، خود را تحت تابعیت آن کشور قرار دهد، یا در صورتی که فاقد تابعیت است، و پس از چنین حوادثی در خارج از کشور محل سکونت دایمی خود به سر می‌برد، نمی‌تواند یا به علت ترس مذکور نمی‌خواهد به آن کشور بازگردد.^۱

از آن جا که مسأله‌ی پناهندگی روز بروز ابعاد گسترده‌تری می‌یابد این موضوع در نظام حقوق بین‌الملل معاصر از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است. کتاب حاضر مشتمل بر دو بخش است: بخش نخست کلیات که شامل دو فصل است و بخش دوم مسایل حقوقی در پناهندگی که شامل سه فصل می‌باشد.

^۱ ر.ک به هوشنگ ناصرزاده، اعلامیه‌های جهانی حقوق بشر بخش کنوانسیون‌ها، کنوانسیون ۱۹۵۱ ژنو، بند الف ماده‌ی یک. البته این کنوانسیون تنها درباره‌ی کسانی که پیش از سال ۱۹۵۱ آواره شده‌اند حقوقی را متذکر شده ولی در پروتکل آن که در سال ۱۹۶۷ به تصویب رسیده همه‌ی آوارگان را مشمول این کنوانسیون دانسته‌اند. ر.ک به همان بخش پروتکل‌ها.